

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΝΑΛΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Εισαγωγή στην Ενάλια Αρχαιολογία **Διδάσκουσα: Χρυσάνθη Παπαδοπούλου**

Περιεχόμενο μαθήματος

Η Ενάλια Αρχαιολογία είναι ο υποτομέας της αρχαιολογίας που εξετάζει τα υλικά κατάλοιπα της ανθρώπινης ενασχόλησης με τη θάλασσα, καθώς και τις υλικές και άυλες πτυχές του ενάλιου πολιτιστικού τοπίου. Στόχος του μαθήματος είναι η εισαγωγή των φοιτητών στην Ενάλια Αρχαιολογία και σε όλα τα υποπεδία της.

ΕΝΟΤΗΤΕΣ

1. Η ιστορία και το αντικείμενο της Ενάλιας Αρχαιολογίας
2. Η κατάδυση και το θαλάσσιο περιβάλλον
3. Υποβρύχια Αρχαιολογία: τεχνικές και μέθοδοι
4. Ναυτική αρχαιολογία: πλοία και ναυπήγηση
5. Θαλάσσιες οδοί, θαλάσσιο εμπόριο και ναυσιπλοΐα
6. Το ναυάγιο ως αρχαιολογική θέση και τύποι ναυαγίων
7. Αρχαία ναυάγια και οι ανασκαφικές τους προσεγγίσεις
8. Ιστορικά ναυάγια και οι ανασκαφικές τους προσεγγίσεις
9. Αρχαιολογία της θάλασσας: ναυτική και θαλασσινή ταυτότητα
10. Εικονογραφία και συμβολική του πλοίου
11. Λιμάνια, αγκυροβόλια και παράκτιοι οικισμοί
12. Αρχαιολογία βαθέων υδάτων και υποθαλάσσιες τεχνολογίες
13. Αρχαιολογία λιμνών και ποταμών

Ενάλια Αρχαιολογία Ι - Η Γεωαρχαιολογία της Παράκτιας Ζώνης **Διδάσκουσα Ευγενία Γιαννούλη**

Περιεχόμενο μαθήματος

Το μάθημα υιοθετεί την Παράκτια Ζώνη ως παράμετρο ειδικού ενδιαφέροντος στο πεδίο της Ενάλιας Αρχαιολογίας, με έμφαση στην ιστορική σημασία των παράκτιων γαιών κατά τους χρόνους της προϊστορίας. Παρακολουθείται η διάδραση μεταξύ χέρσου και θάλασσας από

την άποψη της γεωϊστορίας διαχρονικά. Παρουσιάζεται η βασική οργανολογία των Επιστημών της Γης και η ειδική μεθοδολογία της υποθαλάσσιας αρχαιολογικής έρευνας. Εξετάζεται η σημασία του θαλασσινού στοιχείου στην εγκαθίδρυση πολιτισμών, επαφών, αλληλεπιδράσεων, συμβολικής και εικονογραφίας, συμπεριλαμβανομένων των φάσεων της αρχόμενης οίκησης του Ελλαδικού χώρου. Σκοπός είναι η ανάδειξη της Θάλασσας ως ιστορίας σημαντική, καθώς και η σημασία της παράκτιας γεωϊστορίας στην ακριβή αποτίμηση των προϊστορικών πολιτισμών του Αιγαίου.

ΕΝΟΤΗΤΕΣ

1. Η εξελικτική ιστορία της Γης: το μάγμα, η Πανθάλασσα και η Παναγία, η δημιουργία και η συρρίκνωση της Τηθύος, η γένεση της Μεσογείου.
2. Οι Γεωλογικοί Αιώνες: Από το Τριαδικό στο Πλειστόκαινο και στο Ολόκαινο, η ανάδυση της Αιγαΐδος, των νήσων και των οροσειρών, των έμβιων και των οργανικών ειδών.
3. Η σημασία του παράκτιου τοπίου στην κατανόηση της προϊστορίας του είδους Homo: θεωρίες διάδοσης και διάχυσης, το Αιγαίο εν μέσω Αφρικής και Ευρασίας, η Βεριγγία στον Αρκτικό Κύκλο, η Ινδονησία στον Ειρηνικό.
4. Γεωμορφολογία και παράκτια διαγένεση. Διαδικασίες σχηματισμού πετρωμάτων, γεωμορφών και ακτών.
5. Γεωπεριβάλλον: Θάλασσα, ατμόσφαιρα, αλατότητα, μικρο-οργανισμοί, θερμοκρασία, άνεμοι, ρεύματα, ιζήματα και βροχόπτωση.
6. Παλαιοπεριβάλλον και παλαιοακτές: ιστορική σημασία και η σχέση με αρχαιολογικά δεδομένα. Θαλάσσιο περιβάλλον και γεωαρχαιολογία.
7. Μέθοδοι διασκόπησης και τηλε-ανίχνευσης και σχετική οργανολογία των Γεωεπιστημών στην ανάκτηση του αναγλύφου και της υποδομής του θαλάσσιου πυθμένος.
8. Μέθοδοι και τεχνικές υποβρύχιας αρχαιολογικής έρευνας σε σχέση με την αρχαιολογία της χέρσου. Ανιχνεύοντας τον πρώιμο άνθρωπο στην αρχαιολογία της υφαλοκρηπίδας.
9. Πλεύσεις και πλόες: παράκτια, ποντοπόρος, περίπλους, διάπλους. Ναυσιπλοΐα και πόλεις-λιμένες.
10. Η εγκατοίκηση του Αιγαίου των προϊστορικών χρόνων: το ζήτημα της “Νεολιθικοποίησης”.
11. Υδροσφαιρα και χέρσος: η ανάδυση των νησιωτικών γαιών της τελευταίας παγετώδους και του Ολοκαινού, οι πολιτισμοί της 3^{ης} χιλιετίας π.Χ., οι οδοί των ανακτορικών πολιτισμών του Αιγαίου, οι Λαοί της Θάλασσας.
12. Η αρχαιολογία των πλωτών στους προϊστορικούς πολιτισμούς του Αιγαίου.
13. Η συμβολική της Θάλασσας στο προϊστορικό Αιγαίο: η εικονογραφία των αγγείων, οι βραχογραφίες, τελετουργικά ομοιώματα και αποθέσεις, όστρεα και ιερά, ο θαλάσσιος ρυθμός και η μεγάλη ζωγραφική, οι νηοπομπές και το *νόστιμον ήμαρ* των ανάκτων του Ομήρου.

Ενάλια Αρχαιολογία II - Η Μακρά Διάρκεια της Μεσογείου **Διδάσκουσα Ευγενία Γιαννούλη**

Περιεχόμενο μαθήματος

Το μάθημα εμβαθύνει στον ρόλο της Μεσογείου ως κοιτίδας πολιτισμών και ιστορικών φαινομένων διαχρονικά. Σκοπός είναι η ανάδειξη της σημασίας πλόων και επαφών στην αποτίμηση κομβικών στιγμών της μακράς πορείας του Παλαιού Κόσμου. Αρχής γενομένης

από τους πρώιμους πολιτισμούς της Μεσογείου την Εποχή του Λίθου, το “της θαλάττης κράτος” τροφοδοτεί τους πρώτους ανακτορικούς πολιτισμούς του Αιγαίου, εγκαθιδρύει αποικίες και σταθμούς σε ανατολή και δύση, ναυμαχεί χάριν της Ιωνίας, γράφει τον “Περίπλου”, εξαπλώνεται και καταλύεται μαζί με την ισχύ του Βυζαντίου για να ανασυστήσει τα Δυτικά βασίλεια του Μεσαίωνα. Ναυτική τέχνη και Ναυσιπλοΐα, γνώσεις κρυφές και αρχαίες, συνέχουν ακόμα την Μεσόγειο στην ιστορία της ναυπηγικής σήμερα.

ΕΝΟΤΗΤΕΣ

1. Η Μακρά Διάρκεια της Μεσογείου και η Σχολή των *Annales*. Επανεκτιμώντας την ιστορία των ηπειρών από την πλευρά της θάλασσας.
2. Η προϊστορία της Μεσογείου και η ανάδυση του Παλαιού Κόσμου. Από το Oldunai I της Αφρικής στην Επιγkraβέττια της Μεσογειακής Ευρώπης. Το Ολόκαινο και η εγκαθίδρυση της Νεολιθικής.
3. Τοπικά δίκτυα της Εποχής του Χαλκού. Πλόες Μινωϊτών και Μυκηναίων, επαφές και αποικίες σε Ανατολή και Δύση.
4. Ο αποικισμός της Ιωνίας και η Magna Grecia, ο διάπλους της Ανατολικής Μεσογείου, η θέση της Κύπρου και η γνώση της Αφρικής.
5. Γεωϊστορία και Γεωαρχαιολογία: Αρχαιολογικά δεδομένα και διαδικασίες σχηματισμού παράκτιων γαιών του ελλαδικού χώρου (π.χ. Λεκάνη Μεγαλόπολης, Μακεδονία, Μεσσηνία κ.ά.)
6. Θέματα Προϊστορικής Αρχαιολογίας: Αιγαίο, Αίγυπτος, Αμερική (κεραμική, σφραγιδογλυφία, μεγάλη ζωγραφική, εικονογραφία).
7. Θέματα Κλασικής Αρχαιολογίας: Λιμάνια, ιερά, μυθολογία.
8. Ναυτική τέχνη: Κατασκευή, βασική συνδεσμολογία και τύποι πλοίων, η κοινωνία των πλοίων, τα λιμενικά δίκτυα.
9. Θέματα Βυζαντινής Αρχαιολογίας: Πόλεις-λιμένες, ναυάγια, η ναυτική τέχνη τον Μεσαίωνα, πλοία και πολεμική τέχνη.
10. Θέματα θαλάσσιας εικονογραφίας: Από την προϊστορία ως τον 19ο αι. μ.Χ.
11. Εικονογραφία πλοίων, ναυάγια και φορτία, η θαλάσσια ισχύς και ο ρόλος της στην άνοδο και στην πτώση πολιτισμών.
12. Θάλασσα και Μύθος: από τον Όμηρο στην Ατλαντίδα.
13. Θάλασσα και Ιστορία: ναυτική τέχνη και παραδοσιακή ναυπηγική σήμερα.

Αρχαιολογία και Ανθρωπολογία της Θάλασσας

Διδάσκουσα: Χρυσάνθη Παπαδοπούλου

Περιεχόμενο μαθήματος

Το πλοίο είναι ένας ιδιοσυγκρασιακός χώρος όπου το ανθρωπογενές και το φυσικό περιβάλλον συναντώνται, συμπλέουν και συχνά συγκρούονται. Για τους ναυτικούς η ζωή στη θάλασσα και στο πλοίο είναι ιδιόζουσα και απαιτητική, και οι ίδιοι καλούνται να αντεπεξέλθουν στις ποικίλες αντιξοότητές της. Για τους στεριανούς το πλοίο και η θάλασσα είναι καύσιμα του φαντασιακού και των ονειροπολήσεών τους, πολυσήμαντα σύμβολα ή η επιτομή του παράτολμου. Στο μάθημα αυτό διερευνάται η ζωή στο πλοίο από την αρχαιότητα μέχρι τις μέρες μας, και η πρόσληψη και ενσωμάτωση των πλοίων από τους ναυτικούς. Ακόμα, παρουσιάζονται και αναλύονται οι προσεγγίσεις και χρήσεις των πλοίων από τους στεριανούς. Στόχος του μαθήματος είναι η σφαιρική προσέγγιση του πλοίου ως χώρου και ως συμβόλου, και η κατανόηση της πολυπλοκότητας της ζωής στη θάλασσα.

ΕΝΟΤΗΤΕΣ

1. Ο χώρος του πλοίου και η πρόσληψή του από ναυτικούς και στεριανούς
2. Η ζωή στο πλοίο στην αρχαιότητα
3. Η ζωή στο πλοίο στη σύγχρονη εποχή
4. Η βάρκα του Χάροντα και κίνδυνοι στη θάλασσα
5. Το πλοίο των τρελών και η θέση του ναυτικού σε αρχαίες και σύγχρονες κοινωνίες
6. Το πλοίο ως το ενδιαμέσο
7. Η βάρκα των ονείρων και φαντασίες των στεριανών
8. Ιεραρχία στη θάλασσα και η κοινωνία του πλοίου
9. Η γυναίκα του ναυτικού
10. Μέθοδοι ναυσιπλοΐας κατά τους αρχαίους και σύγχρονους χρόνους
11. Διαβάζοντας και ακούγοντας τα κύματα: η ενσωμάτωση της θάλασσας και του πλοίου
12. Θάλασσα και προλήψεις
13. Ναυάγια και ναυαγοί

Χερσαία και Ενάλια Αρχαιολογία Πεδίου**Διδάσκουσα: Χρυσάνθη Παπαδοπούλου**

Περιεχόμενο μαθήματος

Στο μάθημα εξετάζονται οι μέθοδοι χερσαίας και υποβρύχιας επιφανειακής έρευνας, ανασκαφής και αποτύπωσης. Στόχος του μαθήματος είναι η εξοικείωση των φοιτητών με την αρχαιολογική εργασία πεδίου, τα είδη αρχαιολογικών θέσεων και ευρημάτων, και τις διαθέσιμες τεχνικές και τεχνολογίες.

ΕΝΟΤΗΤΕΣ

1. Εντοπισμός χερσαίων και ενάλιων αρχαιολογικών θέσεων (έρευνα επιφανείας)
2. Χερσαίες και υποβρύχιας ανασκαφές
3. Φυσικές διαδικασίες σχηματισμού χερσαίων και υποβρύχιων αρχαιολογικών θέσεων
4. Πολιτισμικές διαδικασίες σχηματισμού χερσαίων και υποβρύχιων αρχαιολογικών θέσεων
5. Τύποι χερσαίων και ενάλιων αρχαιολογικών θέσεων, και ανασκαφικές προσεγγίσεις
6. Είδη αρχαιολογικών ευρημάτων, υλικά και συνθήκες διατήρησης
7. Μέθοδοι τεκμηρίωσης και αποτύπωσης
8. Μέθοδοι σχετικής και απόλυτης χρονολόγησης
9. Ανέλκυση ευρημάτων, πρώτες βοήθειες, καταγραφή, συντήρηση
10. Συνεργασίες στο πεδίο και διεπιστημονική έρευνα
11. Μελέτη, έρευνα, ερμηνεία και δημοσίευση
12. Πειραματική αρχαιολογία, αναστηλώσεις, ψηφιακή αρχαιολογία
13. Αρχαιολογικά κατάλοιπα: παρελθόν, παρόν και μέλλον (η ηθική της αρχαιολογίας)